

Sygn. akt I ACa 855/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lipca 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Jarosław Marek Kamiński (spr.)
Sędziowie	:	SA Bogusław Dobrowolski SA Bogusław Suter
Protokolant	:	Anna Bogusławska

po rozpoznaniu w dniu 23 lipca 2020 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **H. O.**

przeciwko **A. O.**

o ustalenie i nakazanie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie

z dnia 17 września 2019 r. sygn. akt I C 126/19

I. oddala apelację;

II. nakazuje wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Olsztynie na rzecz adwokata R. P. kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych powiększoną o należną stawkę podatku Vat tytułem nieopłaconych kosztów pomocy prawnej świadczonej powodowi w postępowaniu apelacyjnym i oddala wnioski w pozostałej części.

UZASADNIENIE

Powód H. O., w pozwie skierowanym przeciwko pozwanej A. O., domagał się ustalenia nieważności umowy darowizny 1/2 udziału w nieruchomości z dnia (...)i nakazanie pozwanej wydania udziału w tej nieruchomości. Twierdził, że pozwana użyła podstępów, zapewniając że go o dalszej możliwości zamieszkiwania na terenie nieruchomości, na co jednak obecnie się nie zgadza.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa. Wskazała, że powód po samowolnej wyprowadzce w 2014 r., nie zgłaszał jej chęci powrotu. Nie dochował także rocznego terminu dla uchylenia się od złożonego przez siebie oświadczenia woli.

Wyrokiem z dnia 17 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił powództwo; zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 5.417 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego; zasądził od Skarbu Państwa na rzecz adw. R. P. kwotę 3.600 zł + VAT tytułem wynagrodzenia za reprezentację powoda ustanowioną z urzędu.

Orzeczenie to zostało wydane w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

H. i D. O. (1) zawarli związek małżeński w dniu 10 sierpnia 1985 r. i mają z niego dwoje dzieci córkę A. O. i syna D. O. (2).

W związku z problemami rodzinnymi i finansowymi, w dniu (...) doszło do zawarcia umowy darowizny nieruchomości obejmująca działki nr (...) (z budynkiem mieszkalnym i dobudowanym garażem), (...) (z rozpoczętą budową budynku garażowo-gospodarczego) - o łącznej powierzchni 0,703 ha oraz nieruchomości obejmująca działkę nr (...) o powierzchni 0,0329 ha - położone w O. przy ul. (...), na mocy której D. O. (1) swój udział wynoszący 1/2 w prawie własności tych nieruchomości darowała D. O. (2), zaś H. O. (powód) swój udział wynoszący 1/2 darował A. O. (pозwanej). W § 8 aktu notarialnego znalazło się stwierdzenie, że w związku z powyższą umową żadne z darczyńców nie domaga się od obdarowanych ustanowienia na ich rzecz służebności osobistej mieszkania (akt notarialny Rep. A Nr (...)).

W dniu 24 kwietnia 2014 r. małżeństwo H. i D. O. (1) zostało rozwiązane przez rozwód (sygn. akt VI RC 1632/13). W tym samym czasie powód wyprowadził się do należącego do jego znajomego domku letniskowego w K.. Po wyprowadzce jeszcze kilka razy przyjeżdżał do darowanego dzieciom domu, aby zabrać z niego resztę swoich rzeczy. Jesienią (...) syn powoda D. O. (2) wymienił zamki w drzwiach oraz wymeldował ojca z domu. Powód dowiedział się o tym w grudniu 2014 r., kiedy przyjechał do O. w celu wymiany dowodu osobistego.

W 2017 r. H. O. wytoczył przeciwko A. O. powództwo o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, którego treścią było przeniesienie własności przedmiotowej nieruchomości. Wyrokiem z dnia 6 czerwca 2017 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił powództwo (sygn. akt I C 54/17).

W dniu 15 marca 2019 r. powód skierował do pozwanej oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu. Wskazał w nim, że mimo ustnych zapewnień, pozwana uniemożliwiła mu dożywotnie mieszkanie w darowanej przez niego nieruchomości, zaś to było warunkiem niedomagania się ustanowienia na tej nieruchomości na jego rzecz służebności osobistej mieszkania.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

Wskazał, że z okoliczności sprawy wynika, że powód, przystępując do podpisania aktu notarialnego z (...) rep. A nr (...) w którym m.in. zrzekł się domagania się od obdarowanych ustanowienia służebności osobistej mieszkania, miał pełne rozeznanie, co do znaczenia dokonywanej przez siebie czynności prawnej, jak również wiedział, jakie są tego skutki na przyszłość.

Zauważył przy tym, że gdyby w rzeczywistości warunkiem zawarcia umowy darowizny, było ustanowienia służebności osobistej mieszkania, z całą pewnością stosowny zapis znalazłby się w umowie. Tymczasem strony zamieściły w umowie odmienną klauzulę. W takiej zaś sytuacji nie można mówić, że powód działał pod wpływem błędu, czy też podstęp (z art. 84 k.c. w zw. z art. 85 k.c. w zw. z art. 88 k.c.), w szczególności, że sam nie był w stanie wyjaśnić na czym ten błąd, czy też podstęp miał polegać.

Niezależnie od powyższego dodał, że powód uchybił rocznemu terminowi do uchylenia się od skutków prawnych złożonego przez siebie oświadczenia woli. O skutkach domniemanego błędu wiedział bowiem już w grudniu 2014 r.,

kiedy to dowiedział się o wymeldowaniu go, zaś oświadczenie o uchyleniu się od skutków swego oświadczenia woli złożył dopiero pismem z 15 marca 2019 r.

Oddalając wniosek powoda o przesłuchanie w charakterze świadka notariusza J. T., Sąd wskazał że zgromadzony materiał dowodowy jest wystarczający do rozstrzygnięcia sporu. Zeznania środków oraz samych stron wyjaśniły dostatecznie, w jakich okolicznościach doszło do zawarcia umowy oraz przybliżyły zamiar stron. Ponadto okoliczności wskazane w tezie dowodowej dla zgłoszonego świadka pokrywały się z okolicznościami, na jakie zeznawali pozostali świadkowie i w szczególności sam powód.

O kosztach postępowania orzekł zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. Zaznaczył, że nie było podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c., w szczególności, że była to już kolejna sprawa, w której powód był inicjatorem postępowania i on wygenerował powstanie kosztów, które pozwana musiała ponieść dla celowej obrony.

W apelacji od tego wyroku, powód zarzucił Sądowi I instancji naruszenie:

- art. 86 § 1 k.c. przez uznanie, że zawierając umowę darowizny, w której zrzekł się prawa ustanowienia służebności mieszkania, nie działał pod wpływem błędu;

- art. 60 k.c. przez przyjęcie, że miał on wolę przekazania pozwanej nieruchomości tytułem darmym, bez jakichkolwiek świadczeń na swoją rzecz;

- art. 233 § 1 k.p.c. przez dokonanie wadliwej oceny zgromadzonych dowodów i ustalenie, że przed zawarciem umowy miał świadomość, że będzie w niej zawarty zapis o zrzeczeniu się prawa ustanowienia służebności mieszkania;

- art. 217 § 3 k.p.c. przez pominięcie dowodu z zeznań świadka J. T.;

- art. 102 k.p.c. przez jego niezastosowanie.

Wnosił o zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Zgodnie z treścią art. 88 § 1 k.c., uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, które zostało złożone innej osobie pod wpływem błędu lub groźby, następuje przez oświadczenie złożone tej osobie na piśmie. Podkreślić jednak należy, że w myśl art. 88 § 2 k.c., uprawnienie do uchylenia się wygasa w razie błędu – z upływem roku od jego wykrycia, a w razie groźby – z upływem roku od chwili, kiedy stan obawy ustał.

Oznacza to zaś, że oświadczenie powoda o uchyleniu się od skutków prawnych wskazywanego przez niego błędu, nie mogłoby odnieść skutku choćby błąd taki miał miejsce, bowiem zostało złożone po upływie terminu określonego w art. 88 § 2 k.c. Zauważyć przy tym należy, że H. O. w pozwie wyraźnie wskazał, że wiedzę o tym, iż pomimo rzekomych zapewnień pozwanej, nie będzie mógł zamieszkiwać na terenie nieruchomości będącej przedmiotem umowy darowizny, podjął pod koniec 2014 r. kiedy to dowiedział się o wymianie zamków w domu oraz wymeldowaniu go przez syna. Nie przedstawił natomiast żadnych dowodów, ani nie podjął nawet próby wykazania, że oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli z (...) dotarło do wiadomości A. O. w terminie jednego roku, od kiedy dowiedział się o tym, że został wprowadzony w błąd. Przyjmując nawet, że uchylenie się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może nastąpić nie tylko w piśmie skierowanym do innej osoby, ale również w pozwie wniesionym do sądu przeciwko takiej osobie (por. wyrok Sądu Najwyższego z 26 listopada 1964 r., I CR 293/64, OSNCP 1965, Nr 12, poz. 213), to takie oświadczenie woli dotarło do pozwanej w chwili doręczenia jej pism inicjujących niniejsze postępowania, a zatem bezspornie po upływie terminu, o którym mowa w art. 88 § 2 k.c. Skoro zaś jest to termin zawity, to też jego niedotrzymanie powoduje utratę uprawnienia osoby, która złożyła oświadczenie woli pod

wpływem błędu, do uchylecia się od skutków prawnych tego oświadczenia. Oznacza to zaś, że obecnie powód nie może skutecznie domagać się ustalenia nieważności umowy darowizny z dnia(...)

Niezależnie od powyższego, stwierdzić także należy, że zebrany w sprawie materiał dowodowy nie pozwalał na dopatrzenie się w postępowaniu pozwanej żadnych niepożądanych elementów, które mogły wywołać u powoda błąd, o którym mowa w art. 84 k.c. Po pierwsze, musi wystąpić błąd co do treści czynności prawnej, po drugie, musi to być błąd istotny. Nie ma też błędu, jeżeli oświadczający znał otaczającą go rzeczywistość i rozumiał okoliczności np. zawieranej umowy, ale wyciągnął z nich niewłaściwe wnioski i podjął niesłuszną czy też niekorzystną dla siebie decyzję. Błąd bowiem polega na nieprawidłowości widzenia, a nie na nieumiejętności przewidywania i wnioskowania. „Niespełnienie oczekiwań strony umowy odnośnie do sposobu jej wykonania przez drugą stronę i związane z tym twierdzenie, że nie doszło do właściwego wykonania umowy w żadnym razie nie stanowi podstawy do przyjęcia, że umowa została zawarta w warunkach błędu co do treści czynności prawnej. Błąd oznacza mylne wyobrażenie o istniejącym stanie rzeczy lub mylne wyobrażenie o treści złożonego oświadczenia woli, nie odnosi się do sfery motywacyjnej; nadto błąd dotyczyć musi stanu istniejącego w momencie zawierania umowy, nie zaś okoliczności, które nastąpiły w toku wykonywania umowy, doprowadzając stronę do przekonania, że decyzja o jej zawarciu była błędna" (por. wyrok SN z 6 maja 1997 r., I CKN 91/97, także B. Lewaszkiewicz – Petrykowska, Komentarz do art. 84 k.c.).

Obiektywna istotność błędu zachodzi, gdy ocena relewantnych okoliczności prowadzi do wniosku, że żaden rozsądny człowiek, znający prawdziwy stan rzeczy, nie złożyłby oświadczenia woli danej treści, zatem jest ono nieracjonalne, pozbawione uzasadnienia życiowego lub prawnego. Tymczasem z okoliczności sprawy wynika jednoznacznie, że wolą powoda było przeniesienie na pozwaną udziału w nieruchomości w drodze darowizny, a zatem pod tytułem darmym. Trudności interpretacyjnych nie nasuwa także zawarte w § 8 umowy oświadczenie H. O., iż „nie domaga się od Obdarowanych ustanowienia na jego rzecz służebności osobistej mieszkania”. Jego zaś twierdzenia, że złożył to oświadczenie pozostając w przekonaniu, że i tak będzie mógł zamieszkiwać na terenie przedmiotu darowizny dotyczy pobudki, zatem nie odpowiada wadzie oświadczenia woli w rozumieniu przytoczonym wyżej.

Nie może też być mowy o błędzie, gdy strona świadomie składa oświadczenie woli, nie znając jego treści, np. składa podpis na dokumencie, z którego treścią się nie zapoznał, z natury błędu bowiem wynika przekonanie błędzącego, że postrzegany przez niego stan rzeczy odpowiada prawdzie. Innymi słowy, nieświadomość niezgodności między własnym obrazem sytuacji a rzeczywistością stanowi immanentną cechę błędu. Stąd postawa osoby składającej oświadczenie woli, świadomie wykluczająca możliwość poznania stanu faktycznego, wyłącza błąd. Osoba, która świadomie podpisuje dokument, nie znając jego treści, nie myli się, lecz świadomie akceptuje postanowienia zawarte w dokumencie, niezależnie od ich treści. Chodzi oczywiście o sytuację, w której osoba ta ma świadomość własnej ignorancji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2009 r., IV CSK 358/08).

Mając na uwadze powyższe poglądy oraz prawidłowo ustalony w sprawie stan faktyczny, stwierdzić należy, że brak jest podstaw do przyjęcia by po stronie powoda występowała wada oświadczenia woli w postaci błędu z art. 84 k.c. Ocena prawna dokonana w tym zakresie przez Sąd Okręgowy jest trafna i zasługuje na pełną aprobatę. Z tych też względów apelacja powoda, wobec bezzasadności postawionych w niej zarzutów podlega oddaleniu przez Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c.

O wynagrodzeniu pełnomocnika ustanowionego dla powodów z urzędu orzeczono zgodnie z § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2019 r. poz. 18).

(...)